

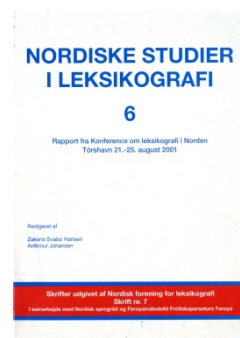
NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel: Aktionsart - ett problem i tvåspråkiga ordböcker

Forfatter: Nina Martola

Kilde: Nordiske Studier i Leksikografi 6, 2003, s. 227-240
Rapport fra Konference om leksikografi i Norden, Tórshavn 21.-25. august 2001

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive>

© Nordisk forening for leksikografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Aktionsart - ett problem i tvåspråkiga ordböcker

In this article some problems falling under the conception of *Aktionsart* will be discussed. The Finnish language has a rich morphology and there are verb types that inherently express momentaneous, iterative and durative actions. In Swedish the *Aktionsart* is expressed mainly in other ways, not inherently in the verb. Lexicographers working on dictionaries between the two languages are supposed to handle the problems this fact causes. I have looked at two Finnish-Swedish/Swedish-Finnish dictionaries of middle size to see what the lexicographers have done to transfer the Finnish *Aktionsart* system into the Swedish and vice versa. Quite frequently the same equivalents are given for e.g. a momentaneous and a durative verb without any further explanations. Sometimes this is possible, since some of the Swedish verbs are quite neutral or inherently express two types of actions. But in many other cases it seems peculiar. The equivalents would need some kind of explanation. My conclusion is that the *Aktionsart* problem has been rather neglected, at least in dictionaries of this size.

1. Inledning

Finska språket har en rik ordbildning. En följd av det är bl.a. att många verb ingår i familjer eller kedjor av verb med en gemensam rot. Till verbet *heilua* (itr.) 'gunga, svänga' hör ett verb *heilabtaa* (itr.) som avser en plötslig, kortvarig svängningsrörelse och till detta i sin tur ett verb *heilabdella* (itr.) som avser en tät följd av kortvariga svängningsrörelser. Till samma familj hör dessutom oftast ett par transitiva (kausativa/faktitiva) verb.

De här familjerna kan vara ganska besvärliga att hantera för författare till ordböcker mellan finska och svenska, eftersom svenskan inte uppvisar motsvarande serier. Därför tyckte jag det kunde vara intressant att undersöka vilka ambitioner ordboksförfattare verkar att ha när det gäller att komma till rätta med den art av aktionsartsproblem som de här verben föranleder. Jag har valt att se på behandlingen av de intransitiva verben i två finsk-svensk-finska ordböcker i mellanstorlek.

2. Undersökningsmaterial och -metoder

Undersökta ordböcker

Det finns två medelstora biskopala ordböcker mellan finska och svenska på den finländska marknaden utgivna på varsitt förlag. Jag kommer här att kalla dem G (Gummerus ordbok) och W (WSOY:s ordbok) efter förlagen.

Enligt baksidestexten innehåller G 35.000 ord och uttryck i vardera riktningen medan W innehåller 46.000 ord och uttryck i den finsk-svenska delen och 62.000 i den svensk-finska. W har överlag något djupare artiklar.

G är en reviderad utgåva av en ordbok utgiven i början av 90-talet medan W¹ är sammanlagd av två monoskopala ordböcker, också de från början av 90-talet.

Terminologi

Det jag för enkelhetens skull valt att kalla **aktionsart** i denna artikel är i själva verket bara en liten del av det enorma aktionsartskomplexet. I Svenska Akademiens grammatik (SAG 4: 324) konstateras det att de viktigaste aktionsarterna är tillstånd, oavgränsad process, avgränsad process och punkthändelse. Det sägs vidare att aktionsarten kan kopplas till olika nivåer i en sats; till själva verbet, till verbfrasen (inre och yttre) och till satsen (s. 325). Ordböckerna kan närmast förväntas behandla aktionsartsproblematiken på ord- och frasnivå. Den fråga jag ställer i denna artikel är helt enkelt hur det ser ut i verbartiklar i ordböckerna när verbhandlingens art är inherent i verbet i det ena språket i mycket högre grad än i det andra. Jag ser bara på oppositionen **punktuell - icke-punktuell**. Under termen *icke-punktuell* sammanfattar jag alltså verb med durativ och iterativ aktionsart.

I finskan är aktionsarten alltså i mycket högre grad sammankopplad med morfologin. Vissa avledningstyper representerar prototypiskt vissa aktionsarter och benämns därefter. Inom finsk terminologi används i regel termerna *momentaaninen* (momentan), *kontinuatiivinen* (kontinuativ) och *frekventatiivinen* (frekventativ) för att beteckna de verbtyper som är aktuella här. (Jfr Ikola 1986: 98-100)

Verbmaterial

För att få fram ett lämpligt verbmaterial utgick jag från en lista över treverbsgrupper som jag hämtat ur Suomen kielen perussanakirjas ('Finsk basordbok') (PS) elektroniska version (CD-PS) och valde ut ett antal grupper eller par som fanns representerade i bägge ordböckerna med både momentana verb å ena sidan och kontinuativa² och frekventativa å den andra. Sammanlagt har jag tittat på 25 verb fördelade på tio verbfamiljer.

Undersökningsförfarande

Artikeln består av två delar. I den första och mer omfattande delen undersöker jag i vilken utsträckning försök har gjorts att i de finsk-svenska delarna av ordböckerna återge aktionsarten hos de finska verben. I praktiken kontrollerar jag först och främst om samma svenska ekvivalenter återkommer för lemmapar med olika aktionsart och jag diskuterar om det i så fall kan anses vara befogat. Jag kontrollerar också om det finns någon tilläggsinformation om aktionsarten i exemplen.

För att kunna återge aktionsarten för de finska verben på ett adekvat sätt behöver författarna till finsk-svenska ordböcker säkert många gånger vända sig till enspråkiga svenska ordböcker, och ett intressant spörsmål är därför om de får svar på sina aktionsartsfrågor i dessa. Jag diskuterar därför också ett antal verbartiklar ur svenska ordböcker, först och främst Nationalencyklopedins ordbok (NEO) men också andra.

I den andra delen av undersökningen ser jag på en del verbartiklar i de svensk-finska delarna för att få svar på frågan hur det på verbnivån luddigare svenska aktionsartssystemet överförs till det entydigare finska.

3. Aktionsarten riktning finsk-svensk

I det följande kommer jag att se på sammanlagt 25 verblemman i de finsk-svenska delarna av W och G. De 25 verben är fördelade på tio grupper. De fyra första verbgrupperna består av tre verb³ medan de sex senare är verbpar där inget frekventativt verb finns med i de två ordböckerna. Jag kontrollerar om samma ekvivalenter återkommer för både punktuella

och icke-punktuella verb, och om så är fallet diskuterar jag utifrån svenska ordböcker om det kan anses vara motiverat. En översikt över artiklarna finns i ett appendix efter artikeln. Översättningarna i grupprubrikerna nedan hänför sig till de icke-punktuella verben.

I genomgången behandlas enbart de aktionella delarna av artiklarna. Ekvivalenter för överförda betydelser av verben har jag inte beaktat, och av exemplen har jag bara noterat dem som på något vis ger ytterligare information om aktionsarten.

Grupp 1: *väristä ~ värähtää ~ värähdellä* - “darra”

I den första verbgruppen håller W aktionsarterna isär. Som ekvivalent till det punktuella verbet ges *darra till* och dessutom ges ett entydigt aktionsartsexempel *jk värähtää - det går en skälving genom ngt*. NEO noterar inte partikel verbet *darra till* under *darra*.

Hos G återkommer *darra* och *vibrera* som ekvivalenter till alla tre verben och här ställer jag mig tvekande. NEO kan sägas vara tämligen entydig i de här fallen. Båda definitionerna beskriver ett fortgående/upprepat förlopp, medan det finska verbet *värähtää* beskriver en enstaka händelse eller ett plötsligt, kortvarigt förlopp.

NEO **darra** ofrivilligt utföra små snabba svängande rörelser med (del av) kroppen
 vibrera röra sig snabbt och regelbundet kring ett jämviktsläge med mycket små fram- och återgående eller svängande rörelser om (del av) föremål och annan fastare materia

Grupp 2: *vapistä ~ vävista ~ vavahtaa ~ vavabdella* - “darra, skälva”

I den följande gruppen med närbesläktad betydelse håller W också aktionsarterna isär. Av W-ekvivalenterna noterar NEO *spritta till* och *rycka till* bland exemplen för de enkla verben men däremot inte *spritta upp* som finns i ett exempel i W. I G är det två ekvivalenter som återkommer både punktuellt och icke-punktuellt, *bäva* och *skälva*.

För *bäva* noterar NEO inte någon rörelse, och det gör inte heller Svensk ordbok (SOB) som har samma definition: *känna stark oro eller fruktan*. Bonniers svenska ordbok (BSO) noterar däremot rörelsebetydelsen, *vara rädd, fasa, darra*, och Svenska Akademiens ordlista (både SAOL 11 och SAOL 12) gör det likaså, t.o.m. som första alternativ: *skälva; ängslas*. Här är alltså de svenska ordböckerna motstridiga,

NEO-definitionen av *skälva* avser ett pågående förlopp: *ofrivilligt utföra (stora) snabba svängande rörelser med (del av) kroppen*. Rörelsen behöver ju i och för sig inte pågå så länge, men något påfallande verkar det i alla fall att verbet utan närmare förklaring ges som ekvivalent till ett punktuellt verb.

Grupp 3: *notkua ~ notkahtaa ~ notkabdella* - “svikta”

I den tredje verbgruppen förekommer *svikta* och *bågna* både punktuellt och icke-punktuellt, *svikta* i båda ordböckerna och *bågna* i W. Så här ser NEO-definitionen ut:

NEO **svikta** 1 kraftigt ge efter för tryck och därefter återta ursprunglig form

{→fjädra}: *en ~nde säng* Bet.nyans: om likn. rörelse: *gå med ~nde steg* 2 böjas och nästan ge vika

Definitionen till *fjädra* lyder tämligen lika, utom att det sägs *mjukt* i stället för *kraftigt*.

Det som beskrivs i moment 1 i NEO är en enda svängning ner och upp tillbaka. Formuleringen *om likn. rörelse* för betydelsen yansen är otydlig eftersom definitionen av huvudbetydelsen också beskriver en rörelse. Det som avses är förmodligen en fortgående/upprepad rörelse. Andra ordböcker uttrycker sig tydligare här. Svenska Akademiens ordbok (SAOB) ger den fortgående rörelsen som en underbetydelse:

SAOB **svikta** 1) BETYDELSE: [...]: under inverkan av stöt l. tryck böja sig l. ge efter (o. därefter (sträva att) återta utgångsställningen), fjädra (se d. o. II 2); äv.: på sådant sätt röra sig fram o. tillbaka; svaja, vaja, gunga, vackla; [...] *Vi gick utför den sviktande landgången. Vandringen gick över sviktande myrmarker.*

BSO ger rentav den fortgående rörelsen som första betydelse: *fjädra fram o. tillbaka; böja sig, (börja) ge vika.*

Också för *bågna* ger definitionen i NEO närmast intryck av en enstaka rörelse: *tillfälligt böjas (eller buktas utåt) till följd av stark påfrestning om föremål i starkt och elastiskt material*, medan exemplet snarare talar för en fortgående: *träden ~de i den hårda vinden*. BSO har förklaringen *böja sig, svikta*, dvs. båda aktionsarterna, utifrån hur *svikta* förklaras i samma ordbok.

Kontentan är att *svikta* och *bågna* passar som ekvivalenter under både *notkua* och *notkabtaa*.

Grupp 4: *tippua ~ tipabtaa ~ tipabdella* - "droppa; falla"

I den fjärde verbgruppen förekommer *droppa* både punktuellt och icke-punktuellt i bägge ordböckerna. I G återkommer dessutom *falla* och *ramla*. I fråga om *droppa* är NEO entydig: *falla (i) droppar*. Om en enstaka droppe som faller (ett sådant exempel finns i PS) kan inte verbet *droppa* användas på svenska utan man säger just *faller*. Så ekvivalenten *droppa* borde alltså strykas ur den punktuella verbartikeln. Ett exempel kunde ges i stället.

För *falla* och *ramla* avser beskrivningen i NEO en enstaka händelse:

NEO **falla** 1 ofrivilligt förflyttas till lägre nivå genom tyngdkraftens inverkan [...]: stenen föll ned från taket; *en person föll från 4:e våningen*
ramla (ofta med partikel) falla tungt vanl. efter att ha tappat balansen e.d.; vanl. om person

Vad gäller paret *tippua ~ tipabtaa* använt om icke-vätskor upprätthålls den normala distinktionen inte, utan *tippua* kan användas också punktuellt. Det betyder att samma ekvivalenter passar för båda verben.

Men också för *tipabdella*, som är iterativt, går samma ekvivalenter. Här kommer nämligen numerus in i bilden. Pluralt subjekt i svenskan räcker för att handlingen skall förstås som

pågående eller upprepad. Några plurala exempel finns dock inte med för *falla* eller *ramla* i NEO.

G, som har med *tipabdella* som lemma, noterar inte att verbet också kan avse föremål som faller, och för *tippua* saknas den uppgiften i W.

Grupp 5: *borjua ~ borjabtaa* - “vackla”

I den femte gruppen, som alltså är ett par, förekommer *vackla* både punktuellt och icke-punktuellt i bägge ordböckerna och G ger därtill *svikta*. NEO:s definition av *vackla* är vag men leder kanske ändå i första hand tankarna till ett icke-punktuellt skeende: *befinna sig i ett osäkert jämviktsläge och ofta svänga fram och tillbaka med risk att när som helst välta el. falla*. BSO har förklaringen *vara nära att falla*, vilket inte heller säger så mycket om aktionsarten. Man kan förmodligen räkna med att verbet passar som ekvivalent till båda finska verben.

Exemplet *hän borjabti kumoon* i W uttrycker en ingressiv aktion. Av översättningarna *han vacklade [till] och föll* och *han föll* är den första den exaktaste, men *omkull* borde läggas till i båda. Därtill kunde *han vacklade omkull* ha getts. Partikel verbet *vackla till* noteras inte i NEO.

Om *svikta* konstaterades ovan (för grupp 3) att det kan avse både en enstaka och en upprepad rörelse.

Grupp 6: *jyristä ~ jyrähtää* - “dundra”

För paret *jyristä ~ jyrähtää* är *dundra* och *mullra* gemensamma ekvivalenter i båda ordböckerna. I W återkommer dessutom *dåna* och *ryta*.

Varken för *dundra* eller *mullra* ger NEO besked om aktionsarten annat än indirekt:

NEO	dundra åstadkomma dunder om ljudkälla: <i>kanonerna ~de i fjärran</i>
	dunder I kraftigt, relativt dovt buller som åstadkoms av åskan eller påminner om åskans
	buller ljud som uppfattas som störande eller fult och som fysikaliskt kännetecknas av oregelbundna svängningar
	mullra ge ifrån sig dovt dundrande ljud: <i>åskan ~de i fjärran</i>

Åskljud kan ju variera betydligt i längd från en plötslig knall till ett långvarigt muller, men man kan utgå ifrån att det som avses i definitionerna är det mer långvariga ljudet. En åskknall skulle knappast beskrivas som ett dovt ljud. För att ett ljud skall börja upplevas som störande får man väl också räkna med att det skall ha en viss utsträckning i tid. Med andra ord måste ekvivalenterna *dundra* och *mullra* ifrågasättas under det punktuella verbet.

Direkt fel i W är översättningen av exemplet *ukkonen jyrähtää*. Den finska frasen avser ett kort, plötsligt åskljud. Det hade varit naturligare att ha exemplet i preteritum (*jyrähti*) med översättningen *det hördes en åskknall*. Frasen *åskan går* avser det faktum att det råder åskväder och skulle på finska motsvaras av *ukkonen jyriisee*, vilket också är översättningen i den svensk-finska delen i W (och i G med för den delen).

I W förekommer *dåna* och *ryta* också både icke-punktuellt och punktuellt.

För bägge verben är NEO-definitionerna oklara i fråga om aktionsarten, men exemplet under *dåna* tyder snarare på mer utdragna ljud.

NEO **dåna** I mullra eller dundra starkt och dovt: *åskan ~de; tåget ~de förbi; ~nde bränningar*
ryta (till)tala upprört och med kraftig röst

För *jyristä* är ekvivalenten *ryta* inadekvat. Det svenska verbet måste tolkas aktionellt medan förklaringen *ibmisestä* 'om människa' avser en överförd betydelse.

Grupp 7: *kolista ~ kolahtaa* - "skramla"

I den sjunde gruppen återkommer inga ekvivalenter både punktuellt och icke-punktuellt i någon av ordböckerna.

Grupp 8: *murista ~ murahtaa* - "morra"

I grupp 8 är *morra* och *brumma* gemensamma ekvivalenter för det icke-punktuelle och det punktuelle verbet i båda ordböckerna. Inte heller här säger NEO någonting entydigt om aktionens utsträckning i tid, även om ett mer utdraget ljud i första hand kanske verkar vara beskrivet.

NEO **morra** ge ifrån sig dovt, dallrande och hotfullt ljud om (retad) hund e.d.:
vargen stod bara och ~de åt fåren
brumma frambringa dovt, djupt, långsamt surrande ljud särsk. om motorer och vissa djur

Motorbrum är inte aktuellt i de tvåspråkiga artiklarna, eftersom de finska verben inte kan avse motorer.

W ger också partikelverben *brumma till* och *morra till*. Ingetdera av dessa noteras av NEO.

Grupp 9: *naksua ~ naksahaa* - "knäppa"

I den nästsista gruppen har G hänvisning från *naksahaa* till *naksua*. Orsaken är sannolikt att verben har ansetts få samma ekvivalenter "i brist på bättre", inte att de räknats som synonyma. W håller verben isär.

I fråga om *knäppa* beskriver NEO närmast en punkthändelse, medan definitionen av *knaka* snarast avser något pågående:

NEO **knäppa** höras ett svagt smällande ljud: *det knäpper i väggarna; det knäppte till i låset*
knaka ge ifrån sig ett utdraget, torrt, klanglöst ljud som trä som (nästan) bryts sönder: *golvet ~r under hennes tyngd; en golvtilja ~de till*

Utgående från detta vore *knäppa* en lämplig ekvivalent för *naksahaa* (där W har bara *knäppa till*). Av det ena NEO-exemplet ser man att *knäppa* också kan användas icke-punktuellt, dvs. det uttrycker med pluralt subjekt (eller i detta fall adverbial) ett upprepat skeende.

Verbet *knaka* passar inte särskilt bra som ekvivalent till *naksahaa* utifrån NEO-defi-

nitionen. Hänvisningen i G fungerar alltså inte. Det hade varit allmängiltigare att ge det punktuella *knaka till* som ekvivalent. Partikel verbet noteras bland exemplen under *knaka* både av NEO och SOB.

Grupp 10: *paukkua ~ paukubtaa* - "smälla"

För det sista paret återfinns *smälla* som ekvivalent för båda verben i både W och G och *knalla* därtill i W.

För de här två verben gäller detsamma som för t.ex. *falla* och *knäppa*, att intransitiva verb med punktuell aktionsart får iterativ betydelse vid pluralt subjekt (eller i vissa fall pluralt adverbial). Det här är ett fenomen som ordböckerna kunde försöka belysa systematiskt.

4. Aktionsarten riktning svensk-finsk

Efter att ha undersökt hur aktionsarten noteras i de finsk-svenska delarna skall jag så granska de svensk-finska delarna av ordböckerna. För att få ett lämpligt undersökningsmaterial i den riktningen valde jag ut de ekvivalenter ur de finsk-svenska delarna som i någon av ordböckerna förekommer som ekvivalenter både till ett punktuellt och ett icke-punktuellt verb. Det visade sig att det fanns sammanlagt nitton sådana verb, elva i W och sexton i G; åtta är gemensamma för båda ordböckerna, tre finns bara i W och åtta bara i G⁴.

De nitton verben består av två grupper. Den ena utgörs av sådana verb som enligt de svenska ordböckerna uttrycker eller kan uttrycka ett pågående skeende. De är femton till antalet. Den andra gruppen består av verb som inherent uttrycker en punkthandling (vid singulart, individuativt subjekt). Dessa är fyra till antalet. Vilka de svenska verben är och hur de förekommer som ekvivalenter i de finsk-svenska ordböckerna framgår av tabellerna 1 och 2 nedan (kolumn A respektive C). De verb som enligt de svenska ordböckerna har eller kan ha punktuell aktionsart har markerats med en asterisk i kolumn B.

Lemman med företrädesvis durativ aktionsart

Av de femton verben i den första gruppen är det tio i W och tolv i G som i de finsk-svenska delarna är ekvivalenter till både punktuella och icke-punktuella verb (kolumn C i tabell 1). Som lemman i de svensk-finska delarna är det bara två i W (*brumma* och *knaka*) och inget i G som uppvisar både punktuella och icke-punktuella finska ekvivalenter (kolumn D i tabell 1).

Resultatet är inte oväntat. De svenska verben i denna grupp är antingen förhållandevis neutrala med avseende på aktionsarten eller också mer eller mindre durativa. Prototypiska finska ekvivalenter är därför verb som också är neutrala eller durativa till sin aktionsart.

Markerat punktuella motsvarigheter verkar i de flesta fall inte naturliga. De två delarna i ordböckerna är inte speglar av varandra och skall inte heller vara det. Utgångspunkten skall ju vara källspråket.

Att de svenska verben finns med som ekvivalenter till finska punktuella verb beror förmodligen på att de ges som "närmaste motsvarighet"-ekvivalenter. Sådana kan också till en viss grad tänkas fungera insatta i ett lämpligt sammanhang. Någon form av förklaring vore

dock på sin plats. Jag har inte inom ramen för denna artikel haft möjlighet att kontrollera ekvivalensen i autentiska texter.

Noteras kan slutligen att bara 5 ekvivalenter (av 46) i W och 3 (av 36) i G är frekventativa verb.

Tabell 1. Ekvivalensen för verb som prototypiskt uttrycker ett pågående skeende.

A	B äv. pt.	C		D	
		Fi-Sv		Sv-Fi	
		Ekviv. till både pt. o. icke-pt. lemma.		Både pt. o. icke-pt. fi. verb som ekviv.	
		W	G	W	G
brumma	(*)	x	x	x	
bågna	(*)	x			
bäva			x		
darra			x		
droppa		x	x		
dundra		x	x		
dåna		x			
knaka			x	x	
morra	(*)	x	x		
mullra		x	x		
(ryta)		x			
skälva			x		
svikta	*	x	x		
vackla	(*)	x	x		
vibrera			x		
15		10	12	2	0

Lemman med företrädesvis punktuell aktionsart

När det gäller de fyra verben som avser punkthandling är självfallet punktuella finska verb prototypiska ekvivalenter, och sådana ges också i samtliga artiklar. Vissa av ekvivalenterna är inte så utpräglat punktuella, men bara för *knäppa* och *smälla* ges också regelrätta icke-punktuelle ekvivalenter, *napsua* (W) och *naksua* (G) för det första, *paukkua* (W och G) för det senare (kolumn D i tabell 2). Alla tre har enligt CD-PS iterativ betydelse⁵. Ett speciellt fall är *tippua* under *falla* som enligt systemet borde vara icke-punktuellet i denna betydelse men som också används punktuellt och som jag därför inte räknat med (parentes kring kryssen i tabell 2). Noteras kan att det momentana *tipahtaa* inte finns med som ekvivalent i någondera ordboken.

Några frekventativa verb på *-hdella/-hdellä* återfinns inte bland ekvivalenterna för de här verben och inte heller som exempel. Vid pluralt subjekt (eller adverbial) skulle sådana passa och kunde sålunda noteras på något vis.

Tabell 2. Ekvivalensen för verb som uttrycker en punktuell handling vid singulart subjekt.

A	B pt.	C		D	
		Fi-Sv		Sv-Fi	
		Ekviv. till både pt. o. icke-pt. lemma.		Även icke-pt. fi. verb som ekviv.	
		W	G	W	G
falla	*		x	(x)	(x)
knäppa	*		x	x	x
ramla	*		x		
smälla	*	x	x	x	x
4		1	4	2	2

På svenska finns det en grupp tydligt punktuella verb, nämligen partikelverb med *till*. Det har framkommit ovan att en del sådana partikelverb förekommer som ekvivalenter till de finska punktuella verben. Jag har också undersökt i vilken mån de noteras, dels som lemman, dels som exempel, när svenskan är källspråk. För det ändamålet valde jag de nio partikelverb som förekommer som ekvivalenter i de finsk-svenska delarna i mitt material (åtta är från W, ett enda från G). Jag har kontrollerat de svensk-finska delarna i W och G och därtill NEO. Dessutom har jag letat efter belägg på webben med hjälp av Google. Resultatet framgår av tabell 3.

Tabell 3. Lemmatiserade och exemplifierade partikelverb.

Partikelverb	NEO		W2		G2		Goo
	Lm	Ex	Lm	Ex	Lm	Ex	
brumma till	–	–	–	–	–	–	– ¹⁾
darra till	–	–	–	–	–	–	x
knäppa till	– ²⁾	x ³⁾	–	x ⁴⁾	–	–	x
morra till	–	–	–	–	–	–	x
rycka till	–	x	–	–	–	–	x
skälva till	–	–	–	–	–	–	x
smälla till	–	–	–	–	–	–	x
spritta till	–	x	–	x ⁵⁾	–	–	x
vackla till	–	–	–	–	–	–	x
9		3		2			
1) inte om djur 2) <i>knäppa till</i> 'bli kallt' lemma i NEO 3) även som konstruktionsangivelse 4) som optionellt: <i>det knäppte [till] i låset</i> 5) men (felaktigt) översatt med icke-punktuellt verb							

Inte ett enda av partikelverben finns alltså med som uppslagsord i någon av ordböckerna, medan ett fåtal noteras som exempel, tre i NEO och två i W2. Däremot hittade jag belägg på alla utom *brumma till* i aktuell betydelse på webben.

Det är tydligen så att punktuella partikelverb med *till* räknas som produktivt bildade och därför inte noteras i särskilt hög grad. I ordböcker för modersmålstalare kan det kanske försvaras, även om jag tycker att informationen kunde tillhandahållas i samma utsträckning som annan ordbildnings- eller konstruktionsinformation i de svenska ordböckerna.

De svensk-finska delarna i W och G är ju först och främst receptionsordböcker och orsaken till att *till*-verben utelämnats är förmodligen att man ansett att användarna lärt sig att partikeln *till* anger punktuell handling och att verben därmed kan förstås utifrån det enkla verbet. Mer informativt hade det i alla fall varit att ge dem som exempel med adekvata finska motsvarigheter. Då hade svenska användare, som ju är hänvisade till samma ordböcker, fått värdefull information om finskan, och finska användare hade fått en explicitare beskrivning av svenskan. Jag är inte säker på att alla i målgruppen vet att *till* gör svenska verb punktuella. Dessutom gäller det inte alltid.

5. Avslutning

Vad är då svaret på den fråga jag ställde i inledningen? Vad gör ordboksförfattare när verbhandlingens aktionsart är inherent i verbet i det ena språket men i huvudsak måste anges med andra medel i det andra språket? Svaret måste väl sägas vara: inte särskilt mycket. Åtminstone inte i ordböcker av den storleksklass som har undersökts här. De direkta aktionsartsfelen i ordböckerna är inte så väldigt många, men någon större tydlighet i fråga om aktionsarten utmärker sig ordböckerna inte för. Följdfrågan är naturligtvis: borde de göra det då? För min egen del är jag benägen att svara ja. Visserligen är aktionsart i sin helhet ett så komplext fenomen att man inte kan behandla det särskilt uttömmande i en mellanstor ordbok, eller i någon ordbok alls, för den delen. Men vissa grundläggande uppgifter kunde det ändå gå att belysa bättre än vad som nu är fallet.

Den här lilla undersökningen visar också att de enspråkiga svenska ordböckerna inte är särskilt tydliga i fråga om aktionsarten hos verben. Det beror naturligtvis på att aktionsarten inte i särskilt hög grad är en inherent egenskap hos svenska verb och därför inte aktualiseras i ett enspråkigt perspektiv. För författare till tvåspråkiga ordböcker blir de icke-kontrastiva enspråkiga ordböckerna därmed också i vissa fall otillräckliga hjälpmedel. Jag brukar säga, att man inte skall kritisera ordböcker för att de inte är det de inte ger sig ut för att vara. Nu gör jag mig själv skyldig till det, för de svenska ordböckerna är ju inte avsedda att vara kontrastiva. Det finns dock flera faktorer som talar för större explicitet i det här fallet. Dels kommer allt fler svenska användare i kontakt med främmande språk och blir därmed tvungna att kontrollera sin föreställning om svenska ords betydelse i kontrastivt syfte. Modersmålstalare blir ju också många gånger osäkra när saker de inte tänkt på aktualiseras. Dels är ju utlänningarna i Sverige många, och många av dem har sådan kompetens i svenska att de kan använda förhållandevis avancerade ordböcker, bl.a. då NEO och andra enspråkiga ordböcker.

Vad gäller de två undersökta tvåspråkiga ordböckerna är de ju båda i första hand riktade till finskspråkiga. Men det är de enda ordböcker mellan finska och svenska som existerar i den storleksklassen. Det ges inte ut några särskilda ordböcker riktade till användare med svenska som modersmål. W säljs dessutom som delupplaga i Sverige. Därför tycker jag att förlagen i litet högre grad kunde beakta också de svenska användarnas behov. Fullständig bidirektionalitet är kanske inte någon bra lösning för den här kategorin av ordböcker, men uppgifter som bägge användargrupperna skulle ha nytta av kunde ändå tillhandahållas i större utsträckning.

- ¹ Det är skäl att nämna att jag själv är en av medförfattarna till den finsk-svenska delen av W. Någon diskussion kring aktionsartsproblematiken fördes inte i författargruppen under redigeringsarbetet, utan lösningarna härrör i första hand från de enskilda författarna och kanske i någon mån från den eller de medförfattare som läst och kommenterat. Mot slutet av alfabetet kan de beslut som togs för Stora finsk-svenska ordboken (1996) (SFSO) ha påverkat lösningarna, eftersom författarna är desamma.
- ² Gruppen består av två bildningstyper. Verben på *-ua/-yä* är egentligen reflexiva/ translativa som avledningsgrupp (Ikola 1986: 97). För många verb finns den ursprungliga aktionsarten kvar (*taipua* 'böjas, böja sig', *syntyä* 'födas') men hos en del har den gått förlorad. De verb jag har tagit med i undersökningen är alla sådana som enligt PS avser en pågående eller upprepad handling. Verben på *-ista/-istä* är kontinuativa verb (Ikola 1986: 100).
- ³ En grupp består de facto av fyra verb om man beaktar parallellformerna *vapista - vavista*, som av G av någon anledning inte räknas som synonyma.
- ⁴ Av de sexton verben i G kommer två in via hänvisning från *naksahtaa* till *naksua*.
- ⁵ CD-PS har *napsua* = *naksahdella* och *naksua* = *napsahdella* med hänvisning till iterativa motsvarigheter och *paukkua pamahdella*, *paukahdella* med iterativa verb som förklaring.

6. Litteratur

Undersökta ordböcker

G = Köyökkä, Lea et al. 1999: *Suomi ruotsi suomi. Gummeruksen suomi ruotsi suomi sanakirja*. Jyväskylä - Helsinki: Gummerus.

W = Cantell, Ilse et al. 2000: *Suomi-ruotsi-suomi -sanakirja*. Helsinki: WSOY.

Övriga ordböcker

BSO = Malmström, Sten - Iréne Györki - Peter A. Sjögren 1986: *Bonniers svenska ordbok*. Stockholm: Bonniers.

CD-PS = *CD-Perussanakirja* 1997. CD-ROM PC / Windows. Helsingfors: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus - Oy Edita Ab - Lingsoft Oy.

NEO = *Nationalencyklopedins ordbok* på cd-rom (v 2.0 från 1999). Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB i samarbete med LinnéData Väst.

PS = *Suomen kielen perussanakirja* (1-3) ('Finsk basordbok') 1990-94. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

SAOB/OSA = *Svenska Akademiens ordbok i databasform* 1898-. Lund - Göteborg: Svenska Akademien - Språkdata, Göteborgs universitet. <<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>>. Användningstid juni-oktober 2001.

SAOL 11 = *Svenska Akademiens ordlista* 11 1986. Stockholm: Norstedts Förlag.

SAOL 12 = *Svenska Akademiens ordlista* 12, cd-rom 1998. Stockholm: Norstedts Ordbok.

SFSO = *Suuri suomi-ruotsi -sanakirja. Stora finsk-svenska ordboken* 1997. Publ: Werner Söderström Osakeyhtiö och Forskningscentralen för de inhemska språken. Borgå: WSOY.

SOB = *Svensk ordbok*, cd-rom, 1999. Stockholm: Norstedts Ordbok och L&H Mendez Sweden AB.

Annan litteratur

Ikola, Osmo (red.) 1986. *Nyky-suomen käsikirja*. Espoo: Weilin + Göös.

SAG = Teleman, Ulf - Staffan Hellberg - Erik Andersson 1999: *Svenska akademiens grammatik 4: Satser och meningar*. Stockholm: Svenska akademien - Norstedts ordbok.

Annat material

WWW. Sökningar med Google <<http://www.google.com/intl/sv/>>. Användningstid juni 2001.

Appendix: Översikt över de undersökta verbartiklarna i W och G

		W		G	
	Lemma	Bet.diff./A-ex.	Ekvivalent	Bet.diff./A-ex.	Ekvivalent
1	väristä		flimra darra huttra (mielihyvistä) rysa	(vilusta) (tekn.)	darra huttra vibrera
	värahtää	<i>jk värähtää</i> det går en skälkning genom ngt <i>lehtikään ei värähtänyt</i> inte ett löv rördes	darra till		darra svänga vibrera
	värähdellä	(fys) (sähk)	darra flimra dallra vibrera oscillera	(fys)	dallra darra vibrera oscillera
2	vapista	(väristä) (kauhusta) (täristä)	darra skälva bäva skaka		darra skaka
	vavista		<i>ks. vapista</i>		bäva skälva darra skaka
	vavahtaa		spritta spritta till rycka till skälva till <i>hän vavahti hereille</i> han spratt upp ur sin sömn		bäva skälva
	vavahdella		skaka skälva		Ø
3	notkua	(taipuilla) (hetkua)	bägna svikta gunga		digna bägna
	notkahtaa	(keinahtaa) (retkahtaa) (taipua)	svikta ge efter vika sig bägna		svikta ge efter
	notkاهدella		svikta		svikta bägna
4	tippua	(tihkua)	droppa drypa sippra	(pudota)	droppa falla ramla trilla
	tipahtaa	(pudota)	droppa trilla ner falla	(pudota)	droppa falla ramla
	tipahdella		Ø		droppa falla droppvis

		W		G	
	Lemma	Bet.diff./A-ex.	Ekvivalent	Bet.diff./A-ex.	Ekvivalent
5	horjua	(hoippua) (huojua)	vackla rag[g]lla svaja vara ostadig		vackla svikta
	horjahtaa		vackla vackla till <i>hän horjahti kumoon</i> han vacklade [till] och föll; han föll		snava vackla svikta
6	jyristä	(ukkosesta) (ihmisestä)	dundra dåna mullra ryta		mullra dundra
	jyrähtää	(ukkosesta) (ärjäistä) <i>ukkonen jyrähtää</i> åskan går; åskan mullrar	dundra dåna mullra ryta		dundra mullra
7	kolista	(kopista) (rymistä, meluta)	skramla slamra klappa bullra		skramla slamra
	kolahtaa		smälla slå dunsa		stöta
8	murista	(karhusta)	morra brumma		brumma morra
	murahtaa	(karhusta)	morra morra till brumma brumma till		morra brumma
9	naksua		knäppa		knaka knäppa
	naksahtaa		knäppa till		<i>ks. naksua</i>
10	paukkua	(ryskää) <i>palaa paukkuen</i> brinna så det sprakar om det	smälla knalla braka		smälla
	paukahtaa		smälla		smälla (till) knalla

